

Luiza OSSOWSKA*

ZMIANY POZIOMU ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO W REGIONIE POMORZA ŚRODKOWEGO NA TLE GMIN WOJEWÓDZTW SĄSIEDNICH

Zarys treści: Celem artykułu jest ocena poziomu zmian rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego na tle sąsiednich województw. Zróżnicowanie poziomu oraz poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczono metodą wskaźnika syntetycznego na podstawie cech z zakresu demografii, infrastruktury technicznej i społecznej, przedsiębiorczości i rynku pracy oraz finansów lokalnych. Analizą objęto 409 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Dane pochodzą z Banku Danych Lokalnych GUS z 1999 i 2014 roku. Z przeprowadzonych analiz wynika, że obszar Pomorza Środkowego charakteryzuje się zbliżonym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego do terenu województwa zachodniopomorskiego, a nieco niższym niż województwo pomorskie i wielkopolskie. Natomiast poziom zmian, jakie zaszły pomiędzy 1999 a 2014 rokiem, jest podobny jak w przypadku województw pomorskiego i wielkopolskiego, a wyższy niż w województwie zachodniopomorskim.

Słowa kluczowe: poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, poziom zmian rozwoju społeczno-ekonomicznego Pomorza Środkowe.

Wprowadzenie

Pomorze Środkowe wielokrotnie funkcjonowało już jako odrębna jednostka administracyjna. W zakresie kształtowania się społeczno-gospodarczych więzi regionalnych właściwa historia Pomorza Środkowego zaczyna się wraz z pojawieniem się rejencji koszalińskiej na mapie Prus. Natomiast ramy powojennej historii regionu środkowopomorskiego zostały wyznaczone kolejnymi zmianami w podziale administracyjnym Polski¹.

---

* Katedra Polityki Ekonomicznej i Regionalnej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

¹ L. Ossowska, W. Poczta, *Endogenne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich Pomorza Środkowego*, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań 2009, s. 36-38.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej w ramach organizowania administracji polskiej na Ziemiach Odzyskanych pojawił się okręg Pomorze Zachodnie (od 1946 roku funkcjonujący jako województwo szczecińskie), w którego skład weszła rejencja koszalińska oraz większa część rejencji szczecińskiej. W 1950 roku utworzono województwo koszalińskie, obejmujące następujące powiaty: kołobrzeski, koszaliński, sławieński, słupski, bytowski, miastecki, białogardzki, świdwiński, szczecinecki, człuchowski, drawski, wałecki i złotowski². W 1975 roku zlikwidowano powiaty i utworzono nowe mniejsze województwa. Dotychczasowe województwo koszalińskie podzielono na koszalińskie i słupskie. Od 1 stycznia 1999 roku obowiązuje podział na szesnaście województw. W podziale tym Pomorze Środkowe znalazło się na obszarze trzech województw – zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego.

Od końca lat 90. XX wieku trwa walka (głównie polityczna) o województwo środkowopomorskie. Główne argumenty przeciwników tego regionu sprowadzają się do podkreślenia bardzo niskiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów Pomorza Środkowego oraz słabej siły oddziaływania Koszalina i Słupska jako ewentualnych ośrodków regionalnych³.

Cel, zakres i metoda badań

Celem opracowania jest ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego na tle sąsiednich województw:

- w ujęciu statycznym – wyznaczono zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego badanych gmin w 2014 roku,
- w ujęciu dynamicznym – wyznaczono poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego badanych gmin pomiędzy 1999 a 2014 rokiem (traktując zmiany jako różnice wartości poszczególnych wskaźników pomiędzy analizowanymi latami).

Za obszar Pomorza Środkowego przyjęto tereny następujących powiatów: z województwa zachodniopomorskiego – kołobrzeski, koszaliński, sławieński, białogardzki, świdwiński, szczecinecki, drawski, wałecki oraz powiat miasta Ko-

---

² T. Białecki, M. Mazurkiewicz, A. Muszyński, *Podziały administracyjne Pomorza Zachodniego w latach 1800-1970*, Instytut Zachodnio-Pomorski, Szczecin 1970, s. 7-9, 74-78.

³ Zob. <http://www.newsweek.pl/polska/wojewodztwo-srodkowopomorskie-nikomu-nie-jest-potrzebne,artykuly,385579,1.html>, (20.09.2016).

szalin; z województwa pomorskiego – słupski, bytowski, człuchowski oraz powiat miasta Słupsk; z województwa wielkopolskiego – złotowski⁴. Analizą objęto 409 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, zachodniopomorskiego i wielkopolskiego.

Zróźnicowanie poziomu oraz poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczono metodą wskaźnika syntetycznego. Uwzględniając przesłanki merytoryczne, statystyczne, a także możliwość porównania danych z 1999 i 2014 roku, w badaniach uwzględniono następujące cechy diagnostyczne⁵:

- w zakresie demografii: przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, saldo migracji na 1000 mieszkańców,
- w zakresie infrastruktury technicznej: długość sieci wodociągowej na 100 km² powierzchni, długość sieci kanalizacyjnej na 100 km² powierzchni,
- w zakresie infrastruktury społecznej: liczba szkół podstawowych na 100 km² powierzchni, liczba przychodni na 100 km² powierzchni,
- w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy: podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców, udział ludności w wieku mobilnym w ludności w wieku produkcyjnym,
- w zakresie finansów lokalnych: udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem, dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca.

Wszystkie wskaźniki proste potraktowano jako stymulanty, dodatnio skorelowane z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Dane pochodzą z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego z 1999 i 2014 roku.

Wybrane cechy proste znormalizowano przy pomocy procesu unitaryzacji. Zastosowano następującą formułę:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i \{x_{ij}\}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \quad (1)$$

Do wyznaczenia wartości wskaźników syntetycznych wykorzystano metodę bezwzorcową, polegającą na uśrednieniu znormalizowanych wartości cech prostych⁶:

⁴ Zob. Cz. Partacz, *Samorządność czy woluntaryzm centrali? Walka społeczności kosza-lińsko-słupskiej o utworzenie województwa środkowopomorskiego*, (w:) Rocznik Kosza-liński, Koszalińska Biblioteka Publiczna w Koszalinie, Koszalin 2005, s. 103-110.

⁵ Por. M. Stanny, *Przestrzenne zróźnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, IRWiR PAN, Warszawa 2013, s. 113-170.

⁶ F. Wysocki, J. Lira, *Statystyka opisowa*, Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 2003, s. 173-175.

$$q_i = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m}, (i = 1, 2, \dots, n); \text{ wartości } q_i \text{ należą do przedziału } (0, 1) \quad (2)$$

Na podstawie wartości wskaźników syntetycznych, ich średniej arytmetycznej oraz odchylenia standardowego podzielono badane gminy na pięć klas o różnym poziomie analizowanych zjawisk (I – bardzo wysoki, II – wysoki, III – średni, IV – niski, V – bardzo niski).

Dodatkowo dla porównania poziomu cech diagnostycznych w badanych regionach zastosowano metodę rangowania. Poziom cech jest różny w poszczególnych regionach, co umożliwia ich uszeregowanie. Z uwagi na daną cechę przypisano każdej z jednostek odpowiednią rangę – kolejny numer w zbiorze. Następnie dokonano syntezy – wyznaczając średnią wartość rangową dla każdego regionu. Im ta wartość jest wyższa, tym korzystniejsza pozycja regionu⁷.

Wyniki

Na podstawie wybranych wskaźników wyznaczono poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego na tle województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego w 2014 roku. Wartości wskaźników cząstkowych dla poszczególnych klas zamieszczono w tab. 1, a podział gmin na klasy na rys. 1.

W klasie I – o bardzo wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego – znalazły się 43 gminy. Należy podkreślić, że wszystkie badane wskaźniki osiągnęły najwyższe wartości w tej właśnie klasie. Z uwagi na fakt, że wszystkie wskaźniki to stymulanty, wartości najwyższe są jednocześnie najkorzystniejszymi. W klasie I znalazły się obszary o szczególnie korzystnych warunkach demograficznych i infrastrukturalnych. W zakresie tych cech odnotowano największe różnice w stosunku do pozostałych klas. Jest to swego rodzaju sprzężenie zwrotne – wzrost liczby ludności spowodowanych dodatnim saldem migracji i przyrostem naturalnym przyczynia się do rozbudowy infrastruktury, a dobre uwarunkowania infrastrukturalne są czynnikiem w pewnym stopniu przyczyniającym się do rozwoju demograficznego. Wskaźniki w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy oraz finansów lokalnych charakteryzują się mniejszymi, choć nadal korzystnymi, różnicami w porównaniu do pozostałych klas.

⁷ J. Parysek, L. Wojtasiewicz, *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Studia, tom LXIX, PWN, Warszawa 1979, s. 25.

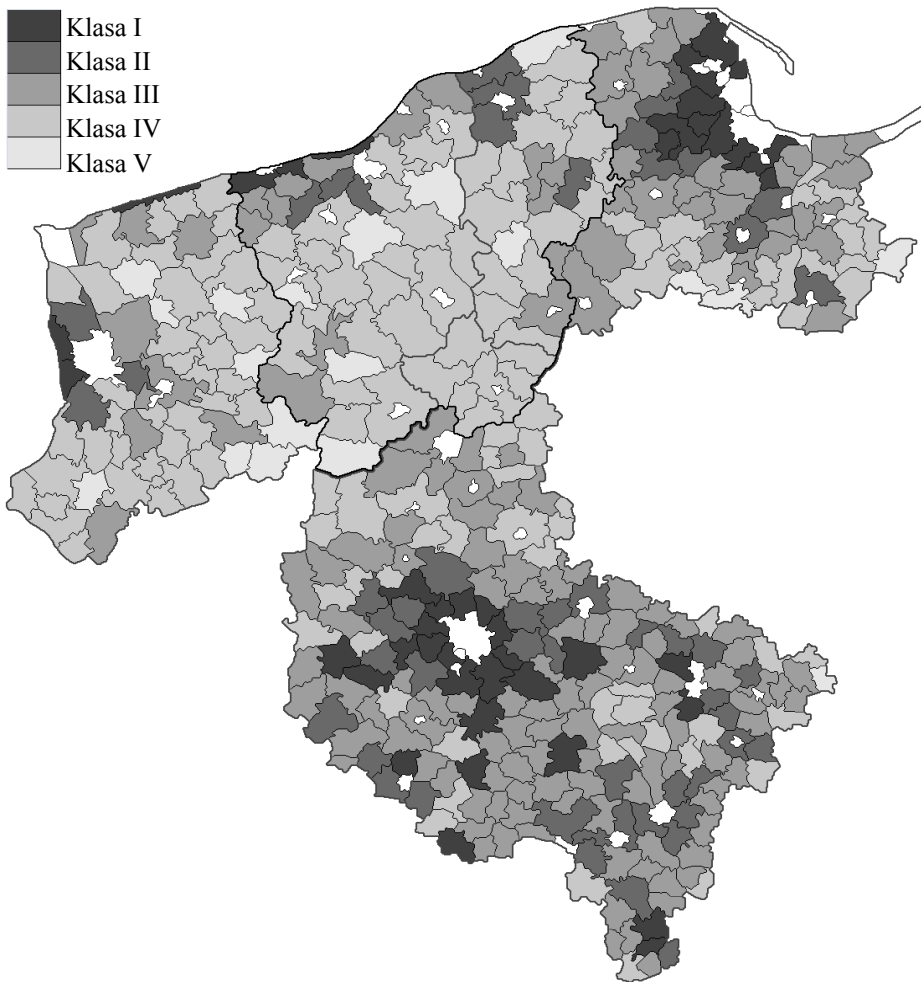
Obszary klasy I zlokalizowane są przede wszystkim wokół największych ośrodków miejskich badanych regionów oraz w pasie nadmorskim. Jest to korzystne położenie, decydujące o ich sukcesie.

Do klasy II – o wysokim poziomie rozwoju – zaliczono 52 gminy. Większość badanych wskaźników charakteryzuje się wartościami wyższymi niż przeciętne dla całego badanego obszaru. Wyjątek stanowi wskaźnik dochodów budżetów gmin na 1 mieszkańca, którego wartość jest nieco niższa od przeciętnej dla całego badanego obszaru. W porównaniu do klasy I w klasie II największe różnice odnotowano w zakresie salda migracji, sieci kanalizacyjnej oraz sieci przychodni – wartości wskaźników w klasie II okazały się ponad dwukrotnie niższe. Warto jednak podkreślić, że tereny klasy II – podobnie jak klasy I – mają charakter napływowy, co świadczy o ich rozwoju. Wskaźniki z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy oraz finansów lokalnych charakteryzują mniejsze różnice w porównaniu do klasy I. Obszary klasy II w zakresie rozmieszczenia przestrzennego stanowią przedłużenie klasy I i są zlokalizowane przy ośrodkach miejskich – zarówno tych największych, jak i powiatowych.

Tabela 1. Wskaźniki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego w 2014 roku – według klas

Wyszczególnienie	Klasa I	Klasa II	Klasa III	Klasa IV	Klasa V	Ogółem
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	5,0	3,6	2,6	1,0	-1,5	2,1
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	11,4	4,7	-0,9	-3,6	-6,4	1,0
Sieć wodociągowa na 100 km ² powierzchni	151,0	107,2	90,7	53,3	29,7	86,4
Sieć kanalizacyjna na 100 km ² powierzchni	103,4	48,8	31,9	20,4	11,9	43,3
Szkoły podstawowe na 100 km ² powierzchni	5,5	4,1	3,1	1,7	1,1	3,1
Przychodnie na 100 km ² powierzchni	7,7	3,0	2,1	1,5	0,9	3,0
Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców	142,5	94,9	82,1	74,0	69,1	92,5
Udział ludności w wieku mobilnym w ludności w wieku produkcyjnym	65,3	64,6	64,2	63,0	60,7	63,6
Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem	62,3	53,6	42,8	38,8	38,5	47,2
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca	4203,0	3496,6	3408,8	3492,0	3472,2	3614,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

Rysunek 1. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego, województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego w 2014 roku

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

Klasa III objęła 153 gminy o średnim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Wartości wskaźników w tej klasie są najbardziej ze wszystkich klas zbliżone do poziomu przeciętnego, wyznaczonego dla całego badanego obszaru ogółem. Są to tereny z dodatnim przyrostem naturalnym. Niepokoić może fakt, że są to tereny z ujemnym saldem migracji, co w przyszłości może przyczynić

się do spadku tempa ich rozwoju. Sieć wodociągowa jest w gminach tej klasy dość dobrze rozwinięta, natomiast rozbudowy wymaga sieć kanalizacyjna. W zakresie placówek infrastruktury społecznej odnotowano więcej szkół podstawowych niż przychodni. Poziom przedsiębiorczości okazał się nieco niższy niż przeciętnie. W tej grupie gmin odnotowano najniższy poziom dochodów budżetów gmin na 1 mieszkańca. Jednak podkreślić należy, że różnice w stosunku do klasy II, IV i V nie są duże. Jest to klasa najliczniejsza, a gminy zlokalizowane są m.in. wokół różnej wielkości miast. Najliczniejsze skupiska gmin klasy III odnotowano w województwie wielkopolskim i pomorskim.

Do klasy IV – o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego – zaliczono 143 gminy. Jest to druga pod względem liczebności klasa. W zakresie podstawowych wskaźników demograficznych podkreślić należy dodatni przyrost naturalny, który jednak nie pokrywa ujemnego salda migracji. Skutkuje to ubytkiem ludności. Wartości wskaźników infrastruktury technicznej i społecznej są w tej klasie półtora, a nawet niemal dwukrotnie niższe niż w klasie III. Wskaźniki przedsiębiorczości i rynku pracy oraz finansów lokalnych różnią się już znacznie mniej, a wskaźnik dochodów budżetów gmin na 1 mieszkańca jest nieco wyższy niż w klasie III. Dość niska samodzielność finansowa wynika z rolniczego i leśnego charakteru większości tych obszarów. Gminy tej klasy pokrywają znaczną część powierzchni województwa zachodniopomorskiego i Pomorza Środkowego. W województwie pomorskim gminy te zlokalizowane są głównie w części południowej, a w wielkopolskim w północnej (dawne województwo pilskie) i wschodniej (dawne województwo konińskie).

Klasa V – o bardzo niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego – liczy 18 gmin. Są to gminy o ujemnych wartościach wskaźników demograficznych, a zatem wyludniające się. Tereny te cechują się najsłabiej rozwiniętą siecią infrastrukturalną, co ma związek m.in. ze słabnącym zaludnieniem. Jedynie wskaźniki z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy oraz finansów lokalnych charakteryzują się wartościami zbliżonymi do klasy IV, choć nieco niższymi. Gminy tej najsłabiej rozwiniętej klasy położone są głównie na obszarze województwa zachodniopomorskiego i Pomorza Środkowego. Są to m.in. obszary leśne i prawnie chronione.

W tab. 2 zamieszczono wartości wskaźników diagnostycznych poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego według badanych regionów oraz wyniki metody rangowania. Tą prostą metodą porównano cztery regiony. Zgodnie z uzyskanymi wynikami region środkowopomorski zajmuje taką samą pozycję jak województwo zachodniopomorskie (średnia rangowa 2,8). Nieco lepiej przedstawia się sytuacja województwa pomorskiego (średnia rangowa 2,4), a najlepiej w województwie wielkopolskim (średnia rangowa 2). Najsłabsze wartości wskaźników

dla Pomorza Środkowego odnoszą się do infrastruktury społecznej oraz demografii (ujemne saldo migracji). Natomiast najsilniejszą pozycję Pomorze Środkowe zajmuje pod względem kondycji finansowej budżetów gmin (dochody budżetów gmina na 1 mieszkańca), co w przyszłości może przełożyć się na poprawę sytuacji infrastrukturalnej.

Tabela 2. Wskaźniki diagnostyczne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego, województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego w 2014 roku oraz wyniki rangowania – według regionów

Wyszczególnienie	Pomorze Środkowe		Zachodniopomorskie		Pomorskie		Wielkopolskie	
	W*	R*	W*	R*	W*	R*	W*	R*
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	1,7	3	0,2	4	4,0	1	2,4	2
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	-2,5	4	-1,9	3	0,3	2	0,5	1
Sieć wodociągowa na 100 km ² powierzchni	48,7	3	47,5	4	76,9	2	104,3	1
Sieć kanalizacyjna na 100 km ² powierzchni	37,1	2	33,6	4	42,7	1	35,4	3
Szkoły podstawowe na 100 km ² powierzchni	1,6	4	1,7	3	2,8	2	3,5	1
Przychodnie na 100 km ² powierzchni	1,2	4	2,1	2	2,0	3	3,0	1
Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców	84,6	2	98,5	1	79,8	4	84,1	3
Udział ludności w wieku mobilnym w ludności w wieku produkcyjnym	62,6	3	61,9	4	64,2	2	64,5	1
Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem	46,3	2	48,8	1	39,7	4	44,9	3
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca	3952,8	1	3938,6	2	3758,5	3	3228,0	4
Średnia rangowa	-	2,8	-	2,8	-	2,4	-	2,0

* W – wartość wskaźnika; R – ranga

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

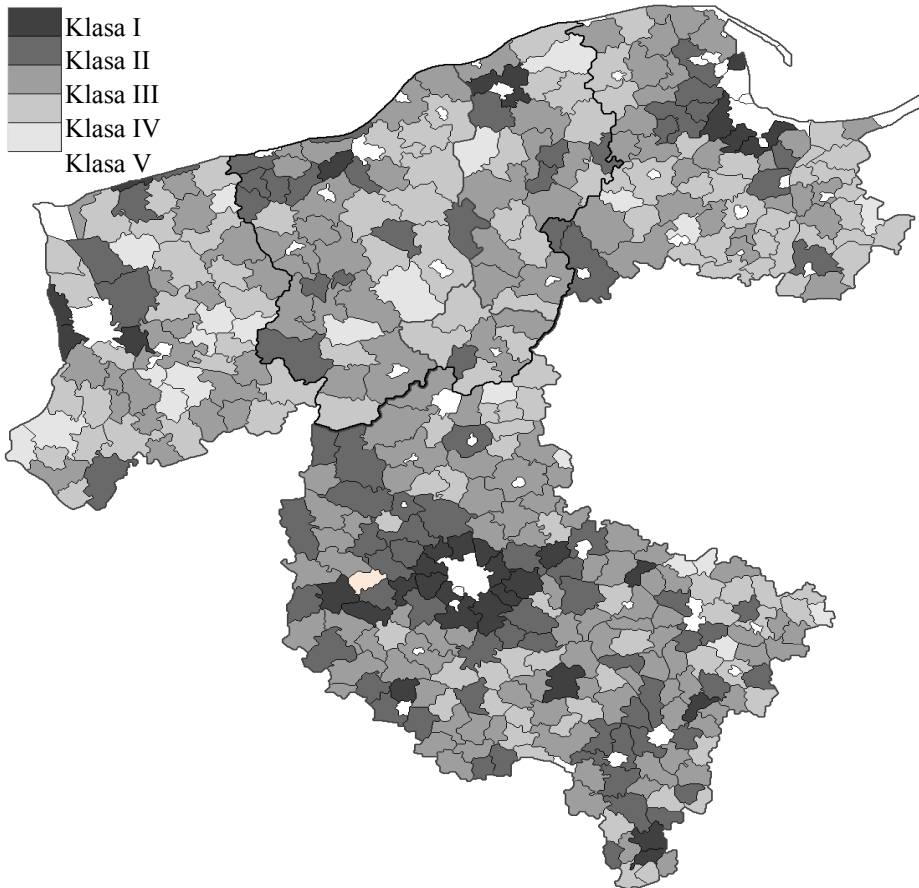
Na podstawie tego samego zestawu cech wyznaczono poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego, województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego pomiędzy 1999 a 2014 rokiem (tab. 3, rys. 2). Do klasy I – o bardzo wysokim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego – zaliczono 31 gmin.

Obszary tej klasy charakteryzują się najwyższymi wartościami badanych wskaźników. Na uwagę zasługują dodatkowo wartości wskaźników sytuacji demograficznej. Z przyrostem liczby ludności wiąże się konieczność rozbudowy infrastruktury. W gminach klasy I pomiędzy 1999 a 2014 rokiem znacznie rozbudowano sieć wodociągową i kanalizacyjną. Przybyło również przychodni. Natomiast ubyło szkół podstawowych, co jest związane z likwidacją placówek najmniejszych, trudnych do utrzymania (we wszystkich analizowanych klasach odnotowano ubytek szkół podstawowych). Pomimo korzystnych procesów związanych ze wzrostem liczby ludności, na niekorzyść zmieniła się w badanym czasie struktura ludności na rynku pracy – wśród ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się udział osób w wieku mobilnym. Wiąże się to z procesem starzenia się społeczności (proces ten zaobserwowano we wszystkich badanych klasach). W zakresie finansów lokalnych w klasie I znacznie wzrosła samodzielność finansowa, a także wielkość dochodów w przeliczeniu na mieszkańca. Ogółem obszary klasy I rozwijają się dynamicznie. Tereny te są zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie miast. W grupie tej odnotowano tylko jedną gminę nadmorską.

W klasie II – o wysokim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego – znalazło się 78 gmin. Na obszarach klasy II w badanym okresie zaszły podobne zmiany jak w przypadku klasy I, jednak o nieco słabszym natężeniu. Największe różnice w porównaniu do klasy I odnotowano w zakresie uwarunkowań demograficznych i sieci przychodni. Wartości tych wskaźników okazały się trzykrotnie niższe niż w klasie I. Natomiast w odniesieniu do infrastruktury technicznej wartości wskaźników w klasie II okazały się dwukrotnie niższe niż w klasie I. Zmiany w zakresie kondycji finansowej budżetów gmin objęły wartości bardzo zbliżone do tych, które zaszły w klasie I. Zaobserwowane w klasie II zmiany świadczą o dość dynamicznym rozwoju. Skupiska gmin klasy II występują w okolicach miast, również tych małych. Należy podkreślić, że gminy tej klasy odnotowano również w centralnej i południowej części Pomorza Środkowego (są to obszary o niskim poziomie rozwoju).

Klasa III – o średnim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego – objęła 155 gmin. Jest to najliczniejsza klasa. Wskaźniki diagnostyczne w tej klasie ukształtowały się na poziomie zbliżonym do przeciętnego dla całej badanej zbiorowości (wszystkich gmin). Niepokojące są wartości wskaźników demograficznych dla tej klasy, a szczególnie ujemna wartość wskaźnika zmian przyrostu naturalnego. In minus zmienił się również udział ludności w wieku mobilnym wśród osób w wieku produkcyjnym. Podobnie jak w pozostałych klasach również w tej w badanym okresie ubyło szkół podstawowych. Pozostałe wartości cech diagnostycznych wskazują na rozwój obszarów klasy III, choć nie tak dynamiczny jak w przypadku klasy I i II.

Rysunek 4. Poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego, województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego pomiędzy 1999 a 2014 rokiem

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

Klasa IV – o niskim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego – liczy 120 gmin. Wartości analizowanych wskaźników wskazują na zastojowo – regresyjny charakter tych obszarów pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego. Połowa wskaźników charakteryzuje się w tej grupie gmin wartościami ujemnymi. Są to nie tylko uwarunkowania demograficzne i ubytek szkół podstawowych, ale także spadek poziomu samodzielności finansowej budżetów gmin. Samodzielność ta jest ważna m.in. przy realizacji polityki inwestycyjnej w gminach. Pozostałe wskaźniki charakteryzują się wartościami nieco niższymi niż

w klasie III. Gminy o niskim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego występują dość licznie w województwie zachodniopomorskim, pomorskim (poza wpływem Trójmiasta), na Pomorzu Środkowym (szczególnie w centralnej części) oraz w północnej i wschodniej części Wielkopolski.

Tabela 3. Wskaźniki zmian poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego pomiędzy 1999 a 2014 rokiem – według klas

Wyszczególnienie	Klasa I	Klasa II	Klasa III	Klasa IV	Klasa V	Ogółem
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	2,3	0,7	-0,5	-2,2	-4,7	-0,9
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	6,7	2,3	0,2	-1,7	-5,9	0,3
Sieć wodociągowa na 100 km ² powierzchni	54,4	27,2	18,3	14,2	7,8	24,4
Sieć kanalizacyjna na 100 km ² powierzchni	83,2	36,1	24,0	16,1	12,3	34,3
Szkoły podstawowe na 100 km ² powierzchni	-0,5	-0,8	-0,9	-1,2	-1,9	-1,1
Przychodnie na 100 km ² powierzchni	6,1	2,3	1,4	1,1	0,9	2,4
Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców	45,0	29,7	25,9	22,7	20,5	28,8
Udział ludności w wieku mobilnym w ludności w wieku produkcyjnym	-3,2	-4,6	-5,1	-6,2	-6,6	-5,1
Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem	8,3	7,9	1,9	-0,7	-3,4	2,8
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca	2682,0	2449,0	2345,8	2261,6	2183,5	2384,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

Do klasy V – o bardzo niskim poziomie zmian rozwoju społeczno-gospodarczego – zaliczono 24 gminy. Jest to najmniej liczna klasa o najmniej korzystnych wartościach wskaźników diagnostycznych. Podobnie jak w przypadku klasy IV połowa wskaźników przyjęła wartości ujemne, jeszcze niższe niż w klasie IV. Zatem w klasie V również znalazły się tereny o charakterze zastoju – regresyjnym. Najwięcej gmin tej klasy odnotowano w województwie zachodniopomorskim.

Tabela 4. Wskaźniki zmian poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego, województwa zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego pomiędzy 1999 a 2014 rokiem oraz wyniki rangowania – według regionów

Wyszczególnienie	Pomorze Środkowe		Zachodniopomorskie		Pomorskie		Wielkopolskie	
	W*	R*	W*	R*	W*	R*	W*	R*
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	-2,5	3	-2,5	3	-1,6	2	0,5	1
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	-0,5	3	-0,8	4	0,4	2	0,6	1
Sieć wodociągowa na 100 km ² powierzchni	20,6	2	18,9	4	27,1	1	19,0	3
Sieć kanalizacyjna na 100 km ² powierzchni	30,9	2	22,8	4	33,3	1	27,7	3
Szkoły podstawowe na 100 km ² powierzchni	-0,6	1	-0,7	2	-0,8	3	-1,2	4
Przychodnie na 100 km ² powierzchni	1,1	4	1,8	2	1,7	3	1,9	1
Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców	24,3	4	26,8	2	28,2	1	26,2	3
Udział ludności w wieku mobilnym w ludności w wieku produkcyjnym	-6,5	3	-6,3	2	-6,6	4	-4,2	1
Udział dochodów własnych budżetów gmin w dochodach ogółem	5,9	1	3,7	2	-0,9	4	3,4	3
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca	2688,6	1	2600,9	2	2589,0	3	2125,4	4
Suma rangowa	-	2,4	-	2,7	-	2,4	-	2,4

* W – wartość wskaźnika; R – ranga

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).

Tab. 4 zawiera wartości wskaźników diagnostycznych zmian poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego według badanych regionów oraz wyniki metody rangowania. Wyniki porównania wskaźników zmian poziomu rozwoju różnią się od wyników porównania wskaźników poziomu rozwoju analizowanych regionów. W tym zestawieniu województwo zachodniopomorskie znalazło się na najsłabszej pozycji (średnia rang 2,7). Pozostałe badane regiony – w tym Pomorze Środkowe – uzyskały taką samą średnią rangową (2,4), korzystniejszą niż w przypadku województwa zachodniopomorskiego. Pomorze Środkowe wyróżnia się w zakresie pozytywnych zmian dotyczących kondycji finansowej budżetów gmin. W regionie odnotowano najmniejszy ubytek szkół podstawowych. Jednocześnie przybyło najmniej przychodni oraz podmiotów gospodarczych (z uwagi na turystyczny charakter części regionu poziom przedsiębiorczości jest wysoki).

Zakończenie

Zgodnie z celem w artykule podjęto próbę oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Pomorza Środkowego na tle sąsiednich województw. Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego badanych regionów jest wyższy na obszarach zlokalizowanych wokół dużych miast, a także w gminach nadmorskich. Niższym poziomem rozwoju charakteryzują się obszary zlokalizowane peryferyjnie. Należy podkreślić, że obszar Pomorza Środkowego charakteryzuje się zbliżonym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego do terenu województwa zachodniopomorskiego, a nieco niższym niż województwo pomorskie i wielkopolskie.

Poziom zmian rozwoju społeczno-gospodarczego przedstawia się inaczej. Oddziaływanie miast jest mniej widoczne niż w przypadku poziomu rozwoju, podobnie jak nadmorskie położenie. Wynika to z faktu, iż gminy podmiejskie i nadmorskie są już na tyle dobrze rozwinięte, że tempo tego rozwoju wyhamowało, co należy uznać za zjawisko normalne. W przypadku analizowanego regionu Pomorza Środkowego poziom zmian, jakie zaszły pomiędzy 1999 a 2014 rokiem, jest podobny jak w przypadku województw pomorskiego i wielkopolskiego. Należy podkreślić, że jest to poziom wyższy niż w województwie zachodniopomorskim.

Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (9.01.2016).
2. Białycki T., Mazurkiewicz M., Muszyński A., *Podziały administracyjne Pomorza Zachodniego w latach 1800-1970*. Instytut Zachodniopomorski, Szczecin 1970, s. 7-9, 74-78.
3. <http://www.newsweek.pl/polska/województwo-srodkowopomorskie-nikomun-nie-jest-potrzebne,artykuly,385579,1.html> (20.09.2016).
4. Ossowska L., Poczta W., *Endogenne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich Pomorza Środkowego*, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań 2009, s. 36-38.
5. Partacz Cz., *Samorządność czy wolontaryzm centrali? Walka społeczności koszalińsko-słupskiej o utworzenie województwa środkowopomorskiego*, (w:) Rocznik Koszaliński, Koszalińska Biblioteka Publiczna w Koszalinie, Koszalin 2005, s. 103-110.
6. Parysek J., Wojtasiewicz L., *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Studia, tom LXIX, PWN, Warszawa 1979, s. 25.
7. Stanny M., *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, IRWiR PAN, Warszawa 2013, s. 113-170.

8. Wysocki F., Lira J., *Statystyka opisowa*, Wyd. AR w Poznaniu, Poznań 2003, s. 173, 175.

CHANGES IN THE LEVEL OF SOCIO – ECONOMIC DEVELOPMENT IN MIDDLE POMERANIA COMPARED TO COMMUNITIES OF NEIGHBORING VOIVODESHIPS

The main aim of is to assessment of the socio-economic development level of rural and urban – rural communities in Middle Pomerania compared to communities of neighboring voivodeships. The differentiation and the level of socio-economic development level was determined using the synthetic indicator based on the characteristics of demography, technical and social infrastructure, entrepreneurship and labor market and local finance. The analysis covered 409 rural and urban – rural communities. The data come from the Local Data Bank of the Central Statistical Office in 1999 and 2014 years. Middle Pomerania is characterized by a similar level of socio-economic development for the Zachodniopomorskie voivodeship and little lower than the Pomorskie and Wielkopolskie voivodeship. The level of changes between 1999 and 2014 is similar to Pomorskie and Wielkopolskie, and higher than in Zachodniopomorskie voivodeship.

Keywords: the level of socio-economic development, the level of changes of socio-economic development, Middle Pomerania.